

تاثیر به موقع بودن و محافظه‌کاری بر محتوای اطلاعاتی سود

ولی خدادادی*، حسن فرازمند***، سیده فاطمه طباطبایی***

تاریخ دریافت: ۹۱/۰۹/۱۹

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۱/۰۷

چکیده

این تحقیق تاثیر به موقع بودن و محافظه‌کاری بر محتوای اطلاعاتی سود را برای ۱۹۱ شرکت پذیرفته شده در بورس تهران، طی دوره زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۸ بررسی کرده است. بدین منظور محافظه‌کاری بر مبنای مدل باسو (۱۹۹۷) و به موقع بودن با استفاده از مدل روآنیک (۲۰۰۴) برآورد شده است. محتوای اطلاعاتی سود با روش گشتاورهای تعمیم‌یافته بررسی شد. نتایج نشان داد، شرکت‌هایی که در سطح بالایی از به موقع بودن سود قرار دارند، از محتوای اطلاعاتی سود بالاتری برخوردارند، در حالی که، شرکت‌هایی که محافظه‌کاری بالایی را در سود لحاظ می‌کنند، محتوای اطلاعاتی سود پایین‌تری دارند.

واژه‌های کلیدی: به موقع بودن سود، محافظه‌کاری سود، محتوای اطلاعاتی سود، روش گشتاورهای تعمیم یافته

طبقه‌بندی موضوعی: M₁ , N₂₅

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* دانشیار، دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران (vkhodadadi@scu.ac.ir)

** دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران (hfrazmand@yahoo.com)

*** کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران (نویسنده مسئول). (fatemah_tabatabaee@yahoo.com)

مقدمه

یکی از راه‌حل‌های افزایش جذابیت بازار، ایجاد محیطی با شفافیت مالی بالاتر است. ارائه صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای که با هدف گزارشگری به موقع تر اطلاعات انجام می‌شود، می‌تواند به شفافیت بیشتر بازار سرمایه منجر شده، از این طریق باعث تصمیم‌گیری مطلوب‌تر استفاده‌کنندگان گزارش‌های مالی، از جمله سرمایه‌گذاران شود (کردستانی و مجدی، ۱۳۸۸). استاندارد حسابداری شماره ۲۲ ایران، تهیه صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای-چه به صورت فشرده و چه به صورت کامل-را در صورتی که به موقع و قابل اتکا باشد، مفید دانسته و بیان می‌دارد که این گزارش‌ها باید اطلاعات مفیدی را در رابطه با توان کسب سود، ایجاد جریان‌های نقدی، شرایط مالی و نقدینگی واحد تجاری برای استفاده‌کنندگان ارائه کند (لامی، ۱۳۸۲). از طرف دیگر، حسابداری به عنوان فرآیند تولید اطلاعات، باید اطلاعات قابل اتکایی در اختیار کاربران قرار دهد تا آنان را نسبت به وضعیت مالی و عملکرد واحد تجاری کاملاً آگاه و در نهایت بستر مناسبی را برای تصمیم‌گیری در اختیار آنان قرار دهد. برای اینکه اطلاعات قابل اتکا باشند نیز باید کامل بوده، بی‌طرفانه و محتاطانه و بیانی صادقانه و با رعایت رجحان محتوا بر شکل تهیه و ارائه شوند (اعتمادی و یاراحمدی، ۱۳۸۲).

در ادبیات حسابداری دو ویژگی مهم محافظه‌کاری همواره مورد توجه همگان بوده است. نخست تمایل در ارائه‌ی کمتر از واقع ارزش دفتری سهام نسبت به ارزش بازار، که توسط ویلسن و اولسون در سال ۱۹۹۵ میلادی عنوان شد و دوم تمایل به سرعت بخشیدن در شناسایی زیان‌ها و به تعویق انداختن شناسایی سودها است که توسط باسو در سال ۱۹۹۷ میلادی برای نخستین بار مطرح شد (رضازاده و آزاد، ۱۳۸۷).

جهت بررسی میزان اطلاعاتی که هر یک از اجزای صورت‌های مالی در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌دهد مطالعاتی تحت عنوان مطالعات محتوای اطلاعاتی صورت می‌گیرد. علاوه بر این که رقم سود گزارش شده برای سرمایه‌گذاران مهم است و بر تصمیم‌های آن‌ها تأثیر دارد، ویژگی‌های کیفی سود به عنوان یکی از ابعاد اطلاعات سود، مورد توجه خاص سرمایه‌گذاران است (کردستانی و خلیلی، ۱۳۹۰).

پیشینه تحقیق

باسو (1997) محافظه‌کاری را الزام به داشتن درجه بالایی از تأییدپذیری برای شناخت اخبار خوب مانند سود، در مقابل شناخت اخبار بد مانند زیان تعریف می‌نماید. برای محافظه‌کاری دو دیدگاه کاملاً متفاوت وجود دارد. برخی از محققان، محافظه‌کاری را برای استفاده کنندگان و تحلیل‌گران صورت‌های مالی مفید می‌دانند و برای آن نقش اطلاعاتی قائل‌اند. برخی دیگر از محققان، نه تنها برای آن‌ها نقش اطلاعاتی قائل نمی‌شوند بلکه آن را به زیان استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی قلم‌داد می‌کنند و معتقدند محافظه‌کاری کیفیت اطلاعات را کاهش می‌دهد. اسچرودر و هم‌پژوهان (۲۰۰۸)، معتقدند که به‌هنگام بودن اطلاعات و ویژگی پشتیبانی‌کننده‌ای برای مربوط بودن اطلاعات است. خواجه‌وی و هم‌پژوهان (۱۳۸۹) تأثیر محافظه‌کاری بر پایداری سود را طی سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۶ در ۱۵۵ شرکت بررسی کردند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان‌داد که میان محافظه‌کاری و پایداری سود ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. نوروش و حسینی (۱۳۸۷) رابطه بین کیفیت افشای شرکتی (شامل قابلیت اتکاء و به موقع بودن) و مدیریت سود را بررسی نمودند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین کیفیت افشای شرکتی و مدیریت سود رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد. همچنین یافته‌های تحقیق حاکی از وجود رابطه منفی معنی‌دار بین به موقع بودن افشای شرکتی و مدیریت سود می‌باشد. ونت (۲۰۱۰)، در تحقیق خود رابطه‌ی بین محافظه‌کاری و مربوط بودن سود را بررسی کرد. وی برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری از روش اقلام تعهدی بال و شیواکومار استفاده نمود. نتایج پژوهش وی، از این فرضیه که شرکت‌هایی که از روش‌های محافظه‌کارانه‌تری استفاده می‌کنند، سودشان از مربوط بودن کمتری برخوردار است، حمایت نکرد.

دیمتریوس و هم‌پژوهان (۲۰۰۹)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین محافظه‌کاری و محتوای اطلاعاتی سود پرداختند. آن‌ها شرکت‌ها را بر اساس شاخص محافظه‌کاری به سه طبقه، بالا، متوسط و پایین طبقه‌بندی کردند. نتیجه تحقیق حاکی از این بود، افزایش در محافظه‌کاری باعث کاهش در قدرت توضیحی اطلاعات حسابداری (سود) می‌گردد. بالاچاندوران و موهانرام (۲۰۰۵)، در تحقیق خود تأثیر محافظه‌کاری بر مربوط بودن سود را بررسی کردند. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از این بود، در شرکت‌هایی که محافظه‌کاری بیشتر است، مربوط بودن سود کمتر است. احمدپور و احمدی (۱۳۸۷) به بررسی دو ویژگی کیفی اطلاعات

(مربوط بودن و قابل اتکاء بودن اطلاعات) توأم با یکدیگر به عنوان معیاری برای ارزیابی کیفیت سود شرکت‌ها پرداخته‌اند. نتایج تحقیق حاکی از این امر بود که ضریب واکنش سود و قدرت توضیحی سود شرکت‌های با پرتفوی مربوط بودن و قابل اتکاء بالا به طور معناداری بیشتر از پرتفوی شرکت‌هایی با مربوط بودن و قابل اتکاء پایین می‌باشد. مهرانی و هم‌پژوهان (۱۳۸۸)، عدم تقارن زمانی سود حسابداری و رابطه آن با اقلام تعهدی در بورس اوراق بهادار تهران را طی دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۷۶ مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که سود حسابداری حدود ۳,۶۶ مرتبه نسبت به بازده منفی سهام حساس تر از بازده مثبت سهام است. هوی و هم‌پژوهان (۲۰۰۹) به بررسی تأثیر محافظه‌کاری بر پیش‌بینی سود در بازه‌ی زمانی ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۲ پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد میان محافظه‌کاری و خصوصیات مربوط به سود (تناوب، تشخیص‌دهندگی، به موقع بودن) رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. پنمن و ژانگ (۲۰۰۲) تأثیر محافظه‌کاری بر کیفیت سود و بازده سهام را بررسی کردند. یافته‌های آن‌ها بیانگر این است که حسابداری محافظه‌کارانه کیفیت پایین سود را موجب می‌شود. لاندلهلم و مایرز (۲۰۰۲)، در تحقیقی با عنوان «تأثیر میزان افشای اختیاری بر رابطه بازده-سودهای آتی» دریافتند که تفاوت در سطح افشا، به میزان اخبار مربوط به سودهای آتی که در بازده‌های جاری نهفته است بستگی دارد. یعنی شرکت‌هایی که افشای بیشتری انجام می‌دهند، اطلاعات محرمانه بیشتری را افشا می‌کنند که این موضوع بر پیش‌بینی سودهای آتی اثر می‌گذارد، و اطلاعات بیشتری از سودهای آتی در بازده‌های جاری نهفته است و بر عکس. باروآ (۲۰۰۶) در مطالعه خود معیارهای اندازه‌گیری کیفیت سود را بررسی کرده است. وی دو بعد مربوط بودن و قابلیت اتکاء سود به اجزاء آن تفکیک کرده و هر یک از ابعاد کیفیت سود را بررسی نمود. نتایج نشان داد، شرکت‌هایی با مربوط بودن و قابلیت اتکاء بالای سود در مقایسه با شرکت‌هایی که مربوط بودن و قابلیت اتکاء سود آن‌ها پایین است، ضریب واکنش سود و قدرت توضیحی رگرسیون قیمت^۵ سود بالاتر دارند.

متغیرها و فرضیه‌های تحقیق

شاخص محتوای اطلاعاتی سود در این تحقیق به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است و با استفاده از مدل لاندلهلم و مایرز (۲۰۰۱) اندازه‌گیری می‌شود. متغیرهای مستقل تحقیق نیز شاخص به موقع بودن سود و شاخص محافظه‌کاری است که به ترتیب با استفاده از مدل

روآنیک (۲۰۰۴) و مدل باسو (۱۹۹۷) برآورد می‌شوند. داده‌های مورد نیاز برای تخمین هر کدام از شاخص‌های ذکر شده به صورت سالانه، طی دوره ی ۱۳۸۰-۱۳۸۸ به روش میدانی از سایت اینترنتی مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس اوراق بهادار و نرم‌افزار تدبیرپرداز جمع‌آوری شد. به منظور انجام محاسبات و آماده کردن داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز تحقیق و همچنین تجزیه و تحلیل آن‌ها، از نرم‌افزارهای اکسل و ایویوز ۶ استفاده شده است. با توجه به هدف اصلی این تحقیق، فرضیه‌های تحقیق به شکل زیر تدوین شده است:

فرضیه اول: در شرکت‌هایی که به موقع بودن سود بالا باشد، محتوای اطلاعاتی سود بالاتر است.

فرضیه دوم: در شرکت‌هایی که محافظه‌کاری سود بالا باشد، محتوای اطلاعاتی سود پایین‌تر است.

روش تحقیق

زمانی که داده‌های ترکیبی مورد استفاده قرار می‌گیرند و متغیر وابسته به صورت وقفه دار در طرف راست ظاهر می‌شود، برآوردهای روش حداقل مربعات معمولی کارا نیستند (هشیائو، آرانو و بوند و بالتاجی (۱۹۹۵)). نظر به اینکه تأثیر متغیرهای مستقل بر سود در این گونه الگوها آثاری بیش از یکسال دارند، الگوهای پویا و دینامیک برای بررسی فرضیه‌ها رایج خواهد شد. الگوهای بلند مدت از این ویژگی برخوردارند که درک بهتری از روابط بین متغیرها در شرایط عدم تعادل ارائه می‌کنند، و قادرند بین روابط کوتاه مدت و بلند مدت تمایز قایل شوند. الگوی اقتصادسنجی عمومی برای بررسی چنین روابطی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

$$y_{it} = \delta y_{it-1} + X'_{it} \beta + u_{it} \quad i=1, \dots, N \quad t=1, \dots, T$$

که در آن y_{it} منعکس کننده بازده سهام و X'_{it} بردار متغیرهای توضیحی مورد نظر است. نظر به اینکه ماتریس و سوستر استدلال می‌کنند که 2SLS ممکن است به دلیل مشکل انتخاب ابزارها، واریانس‌های بزرگ برای ضرایب رایج دهد و برآوردها از لحاظ آماری معنی‌دار نشوند، برای رفع این مشکل آرانو و باند روش گشتاورهای تعمیم یافته را پیشنهاد

کرده‌اند (یاوری و اشرف‌زاده، ۱۳۸۴). این روش برای رفع همبستگی متغیر وابسته با وقفه و جمله خطا از وقفه متغیرها به عنوان ابزار به صورت دو مرحله‌ای استفاده می‌کند. از آن‌جا که سازگاری تخمین زنده‌ی GMM به معنی بودن ابزارهای بکار رفته بستگی دارد، از آماره‌ی سارگان آرانو و بوند، بلندل و بوند و آرانو و باور برای بررسی اعتبار استفاده خواهد شد. این آزمون اعتبار کل ابزارهای به کار رفته را می‌سنجد که در آن آزمون فرضیه‌ی صفر حاکی از عدم همبستگی ابزارها با اجزاء اخلاص است (مهرآرا و رضایی، ۱۳۸۹).

ارائه و برآورد الگوهای تحقیق

آزمون پایایی متغیرها

به منظور اطمینان از ساختگی نبودن مدل و نتایج نامطمئن، ابتدا ایستایی متغیرها با استفاده از آزمون ایم، پسران و شین (IPS) بررسی شده است. نتایج آن در نگاره (۱) ارائه گردیده است:

نگاره (۱): نتایج آزمون ریشه واحد ایم، پسران و شین

متغیرها	نماد	آماره آزمون	سطح خطا
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه	EY	-2/13460	0/0132
بازده سالانه سهام	R	-9/30670	0/0000

نتایج در سطح خطای ۵ درصد نشان می‌دهد که هر دو متغیر (سود و بازده) در سطح $(0) \ll I$ ، پایا هستند و ریشه‌ی واحد ندارند.

بخش اول: به موقع بودن سود حسابداری

شاخص به موقع بودن سود هر شرکت با استفاده از الگوی روآنیک (۲۰۰۴) به شرح زیر ارائه می‌شود:

$$EY = b_1 + b_2 * R_{i,t} + e_{i,t}$$

در مدل مزبور، b_2 شاخص به موقع بودن سود است. برای انتخاب روش مناسب برآورد این معادله برای داده‌های ترکیبی ابتدا آزمون چاو بررسی می‌شود. نتایج این آزمون در نگاره (۲) ارائه شده است.

نگاره (۲): نتایج آزمون چاو

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره ی چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد نمی‌شود	0/4081	1/033921	همسانی عرض از مبداءها

نظر به اینکه در سطح خطای ۵ درصد فرض صفر رد نمی‌شود برای برآورد مدل از روش حداقل مربعات معمولی استفاده خواهد شد. سپس با استفاده از نتایج تخمین و بر اساس روش دیمیتروپلاز و آستریو (۲۰۰۸)، چارک اول و سوم سطح به موقع بودن سود شرکت‌ها محاسبه می‌شود. (چارک اول ۰/۱۳۸۳۵ و چارک سوم ۰/۲۴۰۹۵). شرکت‌هایی در سطح پایین تعریف شده‌اند که به موقع بودن سود آن‌ها از ۰/۱۳۸۳۵ کمتر بوده است. شرکت‌هایی دارای به موقع بودن سود متوسط تعریف شده‌اند که نتایجی بین ۰/۱۳۸۳۵ و ۰/۲۴۰۹۵ بدست آورده‌اند. و شرکت‌هایی که شاخص به موقع بودن آن‌ها از ۰/۲۴۰۹۵ بیشتر بود در سطح بالای به موقع بودن سود تعریف شده‌اند. سپس محتوای اطلاعاتی سود برای هر سه گروه شرکت‌ها بررسی گردید. بدین منظور از معادله‌ی زیر استفاده شد:

$$R_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 X_{i,t-1} + \alpha_2 X_{i,t} + \alpha_3 X_{i,t+1} + \alpha_4 R_{i,t-1} + U_{i,t}$$

در مدل مزبور:

$R_{i,t}$ بازده سالانه سهام شرکت i در سال t ؛ $X_{i,t}$ سود قبل از مالیات، اقلام غیرمترقبه و عملیات متوقف شده سال جاری تقسیم بر ارزش بازار شرکت در ابتدای دوره، $X_{i,t-1}$ سود قبل از مالیات، اقلام غیرمترقبه و عملیات متوقف شده سال قبل تقسیم بر ارزش بازار شرکت در ابتدای دوره، $X_{i,t+1}$ سود قبل از مالیات، اقلام غیرمترقبه و عملیات متوقف شده سال بعد تقسیم بر ارزش بازار شرکت در ابتدای دوره، $R_{i,t-1}$ بازده سال آتی و $U_{i,t}$ ضریب پاسخ سودهای آتی است که ارتباط میان بازده‌های جاری و سودهای آتی را نشان می‌دهد و بیانگر میزان محتوای اطلاعاتی سود است. برای انتخاب بهترین روش تخمین محتوای اطلاعاتی سود، برای این الگو نیز آزمون چاو برای سه گروه شرکت‌ها بررسی گردید. نتایج حاصل در جداول زیر ارائه شده است:

نگاره (۳): نتایج آزمون چاو محتوای اطلاعاتی سود سطح بالای به موقع بودن

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد شده است	۰/۰۰۱۱	854449۳/	همسانی عرض از مبداءها

نگاره (۴): نتایج آزمون چاو محتوای اطلاعاتی سود سطح متوسط به موقع بودن

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد شده است	۰/۰۰۳۵	۳/۳۳۱۶۲۹	همسانی عرض از مبداءها

نگاره (۵): نتایج آزمون چاو محتوای اطلاعاتی سود سطح پایین به موقع بودن

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد شده است	۰/۰۰۰۱	۵/۰۲۳۲۱۳	همسانی عرض از مبداءها

همان‌طور که مشاهده می‌شود در هر سه سطح خطای آماره‌ی چاو کوچکتر از ۵ درصد است، بنابراین، در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر رد شده و روش داده‌های ترکیبی (پانل) پذیرفته شده است. نظر به اینکه در الگوهای پویا وقفه‌ی متغیر وابسته در سمت راست قرار می‌گیرد، روش اثرات ثابت یا تصادفی، تورش دار و ناسازگار است. لذا برای تخمین الگو از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته استفاده می‌شود. سپس به منظور بررسی معتبر بودن ماتریس ابزارها از آزمون سارگان استفاده خواهد شد. که در این آزمون، فرضیه‌ی صفر حاکی از عدم همبستگی ابزارها با اجزاء اخلاص می‌باشد. در نگاره‌های زیر J- و Instrument rank و J-ststistic، متغیرهای مورد نیاز جهت محاسبه‌ی آزمون سارگان هستند، نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای هر سه سطح به موقع بودن سود به شرح زیر است:

نگاره (۶): نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای سطح بالای به موقع بودن

متغیرها	نماد	ضرایب	خطای معیار	آماره t	احتمال
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال قبل	$EY_{i,t-i}$	۰/۳۴۴۹۱۶	۰/۰۷۱۵۶۷	۴/۸۱۹۴۹۸	*۰/۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال جاری	EY_{it}	۰/۳۷۳۹۹۰	۰/۰۸۵۸۷۲	۴/۳۵۵۲۰۶	*۰/۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال آتی	$EY_{i,t+1}$	۰/۳۴۸۱۲۷	۰/۰۷۴۱۸۰	۴/۶۹۳۰۲۱	*۰/۰۰۰
بازده سال آتی	$R_{i,t+1}$	-۰/۰۶۸۵۸	۰/۰۳۹۹۵۳	-۱/۷۱۶۷۱۹	۰/۰۸۷۷
J-ststistic =		۲۴/۵۳۰۳۳۱	Instrument rank =		۲۴/۰۰۰
Wald-test =		۰/۰۰۰۲	Sargan-test =		۰/۲۱۹۹۹۴۱۲

نگاره (۷): نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای سطح متوسط به موقع بودن

متغیرها	نماد	ضرایب	خطای معیار	آماره t	احتمال
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال قبل	$EY_{i,t-i}$	-۰/۶۲۸۳۱۶	۰/۳۱۲۴۱	-۲/۰۱۱۱۵۳	*./۰۴۵۵
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال جاری	EY_{it}	-۳/۷۷۱۳۶۸	۰/۱۱۳۷۰	۳۳/۱۶۸۷۶	* /
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال آتی	$EY_{i,t+1}$	-۰/۵۸۹۲۶۸	۰/۱۰۴۶۰	-۵/۶۳۳۷۰	* /
بازده سهام سال آتی	$R_{i,t+1}$	۰/۰۶۲۹۶۲	۰/۰۶۰۸۲	۱/۰۳۰۷۲۳	۰/۳۰۸۸
J-ststistic = /		Instrument rank		= ۲۴/۰۰۰	
Wald-test = ۰/۰۰۰		Sargan-test		= ۰/۴۴۲۷۵۲	

* معناداری در سطح خطای ۱ درصد

نگاره (۸): نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای سطح پایین به موقع بودن

متغیرها	نماد	ضرایب	خطای معیار	آماره t	احتمال
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال قبل	$EY_{i,t-i}$	-۱/۱۹۸۲۸۸	۰/۴۶۸۲۶	-۲۵/۵۹۰۴	*./۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال جاری	EY_{it}	۰/۸۶۱۳۴۶	۰/۰۴۱۰۲۹	۲۰/۹۹۳۷	*./۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال آتی	$EY_{i,t+1}$	-۰/۴۲۲۰۹۹	۰/۰۷۰۰۴۹	-۶/۰۲۵۸	*./۰۰۰
بازده سهام سال آتی	$R_{i,t+1}$	-۰/۰۱۱۵۹۲	۰/۰۰۰۷۴۳	-۱۵/۶۰۵۵۰	*./۰۰۰
J-ststistic = ۲۷/۱۵۶۹		Instrument rank		= ۲۴/۰۰۰	
Wald-test = ۰/۰۰۰۰		Sargan-test		= ۰/۱۳۰۹	

* معناداری در سطح خطای ۱ درصد

نتایج آزمون سارگان حکایت از معتبر بودن ابزارهای انتخابی دارد به طوری که هیچ گونه همبستگی معنی داری بین اجزاء خطا و ابزارهای بکار گرفته شده وجود ندارد. همچنین براساس نتایج آزمون والد، که از توزیع χ^2 با درجات آزادی معادل تعداد متغیرهای توضیحی منهای جزء ثابت برخوردار است، فرضیه‌ی صفر مبنی بر صفر بودن تمام ضرایب در سطح خطای یک درصد رد می‌شود که نشان می‌دهد تمام متغیرهای توضیحی ضریب غیر صفر داشته و بر متغیر وابسته (بازده) اثر گذار هستند. در سطح بالا، متوسط و پایین، میزان محتوای اطلاعاتی به ترتیب 0/348127 و 0/5892- و 0/422099- است، که از لحاظ آماری نیز در سطح ۱ درصد معنادار هستند. بنابراین، تجزیه و تحلیل نتایج آماری در بخش اول تحقیق، نشان می‌دهد شرکت‌هایی که سطح به موقع بودن سود بالاتری دارند از محتوای اطلاعاتی سود بالاتری برخوردارند.

بخش دوم تحقیق: محافظه‌کاری

شاخص محافظه‌کاری سود با استفاده از الگوی باسو (۱۹۹۷) به شرح زیر ارائه می‌شود:

$$EY = 1 + 2R_{i,t} + 3D_{i,t} + 4R_{i,t} * D_{i,t} + e_{i,t}$$

در مدل مزبور، EY سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقیه تقسیم بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در اول دوره مالی؛ R بازده سالانه سهام شرکت i در سال $2t$ و اکشن سود به اخبار خوب (بازده‌های مثبت) 4 ضریب عدم تقارن زمانی سود (شاخص محافظه‌کاری). D متغیر دامی (مجازی) است، برای شرکت‌هایی که بازده منفی (اخبار ناخوشایند) دارند، برابر یک و در سایر موارد، برابر صفر در نظر گرفته شده است. برای انتخاب روش مناسب برآورد این معادله برای داده‌های ترکیبی ابتدا آزمون چاو بررسی می‌شود. نتایج این آزمون در نگاره (۹) ارائه شده است:

نگاره (۹): نتایج آزمون چاو

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد می‌شود	۰/۰۳۳۲	۲/۰۹۸۴۴۶	همسانی عرض از مبداءها (تلفیقی)

نظر به اینکه در سطح خطای ۵ درصد فرض صفر رد می‌شود برای برآورد مدل روش داده‌های ترکیبی پذیرفته می‌شود. برای تعیین این که رابطه را در قالب اثر ثابت یا تصادفی بررسی کنیم، لازم است آزمون هاسمن انجام شود. از آنجا که تعداد ضرایبی که در این حالت تخمین زده می‌شود از تعداد مقاطع بیشتر است، مطابق آزمون هاسمن، برای برآورد، از روش تصادفی نمی‌توان استفاده کرد (EViews 6 Users Guide II, 2007). بنابراین مدل به روش اثر ثابت تخمین زده شد. سپس با استفاده از نتایج تخمین بر اساس روش دیمیتروپلاز و آستریو (۲۰۰۸) چارک اول و سوم شاخص محافظه‌کاری شرکت‌ها محاسبه شده است (چارک اول ۰/۳۳۶۱ و چارک سوم ۰/۱۴۰۸۷-). بر این اساس شرکت‌هایی در سطح پایین تعریف شده‌اند که محافظه‌کاری آن‌ها از ۰/۳۳۶۱- کمتر بوده است. شرکت‌هایی متوسط تعریف شده‌اند که نتایجی بین ۰/۳۳۶۱- و ۰/۱۴۰۸۷- بدست آورده‌اند. شرکت‌هایی که شاخص محافظه‌کاری آن‌ها از ۰/۱۴۰۸۷- بیشتر شد در سطح بالای محافظه‌کاری تعریف شده‌اند. سپس، محتوای اطلاعاتی سود برای هر سه گروه شرکت‌ها بررسی گردید. قبل از این

تخمین، برای انتخاب بهترین روش برای الگوی محتوای اطلاعاتی سود نیز آزمون چاو برای هر سه گروه شرکت‌ها بررسی گردید. نتایج حاصل در نگاره‌های زیر ارائه شده است:

نگاره (۱۰): نتایج آزمون چاو محتوای اطلاعاتی سود سطح بالای محافظه کاری

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد شده است	۰/۰۰۰۶	۴/۱۵۷۱۲۲	همسانی عرض از مبداءها

نگاره (۱۱): نتایج آزمون چاو محتوای اطلاعاتی سود متوسط محافظه کاری

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد شده است	/	/	همسانی عرض از مبداءها

نگاره (۱۲): نتایج آزمون چاو محتوای اطلاعاتی سود سطح پایین محافظه کاری

نتیجه آزمون	P-value	مقدار آماره چاو	فرضیه صفر
فرضیه صفر رد شده است	۰/۰۰۰۱	۵/۰۳۵۵۹	همسانی عرض از مبداءها

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در سطح خطای ۵ درصد فرض صفر رد و روش داده‌های ترکیبی (پانل) پذیرفته می‌شود. نظر به اینکه، در الگوی پویا وقفه‌ی متغیر وابسته در سمت راست قرار می‌گیرد، تخمین الگو با استفاده از روش اثر ثابت یا تصادفی، تورش‌دار و ناسازگار است. لذا برای تخمین الگو از روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) استفاده می‌شود. نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای هر سه سطح محافظه کاری به شرح زیر است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نگاره (۱۳): نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای سطح بالای محافظه کاری

متغیرها	نماد	ضرایب	خطای معیار	آماره t	احتمال
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال قبل	$EY_{i,t-i}$	-۰/۶۶۰۰۷۲	۰/۳۰۵۹۶۰	-۲/۱۵۷۳۸۱	**۰/۰۳۲۳
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال جاری	EY_{it}	۲/۱۹۰۳۷۵	۰/۱۷۱۵۳۳	۱۲/۷۶۹۳۹	*۰/۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال آتی	$EY_{i,t+1}$	-۰/۵۰۲۸۶۹	۰/۰۹۵۸۲۹	-۵/۲۴۷۴۸۰	*۰/۰۰۰
بازده سالانه سهام سال آتی	$R_{i,t+1}$	۰/۳۶۲۳۶۱	۰/۰۵۳۴۱۵	۶/۷۸۳۹۴۶	*۰/۰۰۰
=					
J-ststistic	۲۳/۶۴۱۴۰	Instrumentrank	=۲۴/۰۰۰		
Wald-test	=۰/۰۰۰۰	Sargan-test	=۰/۲۵۸۴۰۷		

** و * معناداری در سطح خطای ۵ درصد و ۱ درصد

نگاره (۱۴): نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای سطح متوسط محافظه کاری

متغیرها	نماد	ضرایب	خطای معیار	آماره t	احتمال
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال قبل	$EY_{i,t-i}$	-۰/۰۹۴۲۶۵	۰/۰۵۰۸۵۳	-۱/۸۵۳۶۶۳	۰/۰۶۵۳
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال جاری	EY_{it}	۰/۳۳۶۹۰۷	۰/۰۳۰۰۸۹	۱۱/۱۹۹۵۷	*۰/۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیر مترقبه سال آتی	$EY_{i,t+1}$	۰/۳۹۵۹۴۵	۰/۰۷۶۸۹۸	۵/۱۴۸۹۴۴	*۰/۰۰۰
بازده سالانه سهام سال آتی	$R_{i,t+1}$	-۰/۰۴۷۹۳۰	۰/۰۰۰۷۵	-۶۳/۹۴۹۲۸	*۰/۰۰۰
=					
J-ststistic	=۲۵/۲۲۶۱۹	Instrumentrank	=۲۴/۰۰۰		
Wald-test	=۰/۰۰۰۰	Sargan-test	=۰/۱۹۲۹۱۴		

نگاره (۱۵): نتایج تخمین محتوای اطلاعاتی سود برای سطح پایین محافظه کاری

متغیرها	نماد	ضرایب	خطای معیار	آماره t	احتمال
سود قبل از مالیات و اقلام غیرمترقبه سال قبل	EY _{i, t-i}	۰/۹۴۶۵۰۱	۰/۰۷۴۹۸۱	۱۲/۶۲۳۲۱	*۰/۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیرمترقبه سال جاری	EY _{it}	۰/۹۸۰۷۳۱	۰/۰۶۵۴۲	۱۴/۹۹۰۳۶	*۰/۰۰۰
سود قبل از مالیات و اقلام غیرمترقبه سال آتی	EY _{i,t+1}	۱/۱۲۲۶۱۴	۰/۰۵۱۴۱۳	۲۱/۸۳۵۱۸	*۰/۰۰۰
بازده سالانه سهام سال آتی	R _{i,t+1}	۰/۰۹۲۷۰۵	۰/۰۱۵۰۷۱	۶/۱۴۸۷۴۸	*۰/۰۰۰
J-ststistic	=۲۶/۰۸۵	Instrumenrank	=۲۴/۰۰۰۰		
Wald-test	=۰/۰۰۰۰	Sargan-test	=۰/۱۶۳۰		

* معناداری در سطح خطای ۱ درصد

نتایج آزمون سارگان برای سه سطح محافظه کاری نشان گر معتبر بودن ابزارهای انتخابی دارد بطوری که هیچ گونه همبستگی معنی داری بین اجزاء خطا و ابزارهای بکار گرفته شده وجود ندارد. براساس نتایج آزمون والد، فرضیه ی صفر بودن تمام ضرایب در سطح خطای یک درصد رد می شود بنابراین نشان می دهد تمام متغیرهای توضیحی ضریب غیر صفر داشته و بر متغیر وابسته (بازده) اثر گذار هستند. به علاوه شاخص محتوای اطلاعاتی در سه سطح بالا، متوسط و پایین محافظه کاری به ترتیب $-۰/۵۰۲۸$ ، $۰/۳۹۵۹$ و $۱/۱۲۲۶$ از لحاظ آماری در سطح خطای ۱ درصد معنادار هستند. نتایج این بخش نشان می دهد، شرکت هایی که سطح محافظه کاری بالایی را در سود خود لحاظ می کنند، محتوای اطلاعاتی سود کمتری دارند.

نتیجه گیری

در این پژوهش اثر به موقع بودن و محافظه کاری بر محتوای اطلاعاتی سود بررسی گردیده است. تجزیه و تحلیل نتایج آماری در بخش اول تحقیق، نشان می دهد شرکت هایی که سطح به موقع بودن سود بالاتری دارند از محتوای اطلاعاتی سود بیشتری برخوردارند. بنابراین فرضیه اول تحقیق رد نشد و این نتیجه مطابق با تئوری و یافته های گلب و زاروین (۲۰۰۲) و دینگ و استولوی (۲۰۰۶) است. همچنین از نتایج آماری بخش دوم تحقیق، چنین نتیجه گیری شد، شرکت هایی که میزان محافظه کاری بالایی را در سود خود لحاظ می کنند، محتوای اطلاعاتی سود کمتری دارند. بنابراین فرضیه دوم تحقیق نیز رد نشد. نتیجه ی این بخش مطابق با تئوری و

یافته‌های بالاچاندران و موهانرام (۲۰۰۵)، دیمیتزیوس و هم‌پژوهان (۲۰۰۹) و دیمیتروپلاز و آستریو (۲۰۰۸) است.

انجام این تحقیق با محدودیت‌هایی نیز همراه بود، برای مثال، حذف برخی از شرکت‌ها به دلیل توقف طولانی در معاملات سهام آن‌ها و عدم استفاده از اطلاعات مالی شرکت‌هایی که پایان سال مالی آن‌ها منتهی به ۲۹ اسفند ماه نبوده است. مورد دیگر حجم کم نمونه تحقیق است. به علت محدودیت‌های متفاوتی که جهت افزایش قدرت تحقیق و قابلیت مقایسه و تعمیم آن بر شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تحمیل گردید، حجم نمونه کاهش یافت. این مورد، در عین حال که روایی درونی مدل را افزایش می‌دهد، موجب کاهش روایی بیرونی می‌گردد.

به محققان آتی پیشنهاد می‌شود:

از آنجایی که تغییرات شاخص عمومی قیمت‌ها باعث تغییر برخی اقلام صورت‌های مالی می‌شود، پیشنهاد می‌گردد تحقیقی مشابه تحقیق حاضر با استفاده از صورت‌های مالی تعدیل شده بر اساس سطح عمومی قیمت‌ها انجام گیرد.

از آنجایی که هیچ‌گونه توافقی بر روی مدل‌های اندازه‌گیری محافظه‌کاری و به‌موقع بودن سود وجود ندارد پیشنهاد می‌شود در تحقیق‌های آتی برای کمتر شدن خطاهای اندازه‌گیری از چند مدل برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری و به‌موقع بودن استفاده شود.

پیشنهاد می‌شود تحقیق حاضر در مورد صنایع مختلف به تفکیک صنعت خاص انجام پذیرد. بررسی تاثیر ویژگی‌های دیگر قابلیت اتکا (بی‌طرفی، بیان صادقانه) و مربوط بودن (تایید کنندگی و پیش‌بینی کنندگی) بر محتوای اطلاعاتی سود.

بررسی ترجیح سهامداران در بازار بورس اوراق بهادار نسبت به، به‌موقع بودن و محافظه‌کارانه بودن اطلاعات.

بررسی مقایسه‌ای تاثیر محافظه‌کاری با استفاده از روش‌های گوناگون اندازه‌گیری محافظه‌کاری (ترازنامه‌ای و سود و زیانی) بر محتوای اطلاعاتی سود.

منابع

- احمد پور، احمد و احمدی، احمد، (۱۳۸۷)، "استفاده از ویژگی‌های کیفی اطلاعات در ارزیابی کیفیت سود شرکتها"، *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ش ۵۲.
- اعتمادی، حسین و اکرم یارمحمدی (۱۳۸۲) "بررسی عوامل مؤثر بر گزارشگری میان دوره ای به موقع در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، *مجله علوم اجتماعی انسانی دانشگاه شیراز. دوره نوزدهم، شماره دوم. صص ۸۷-۹۹.*
- بولو، قاسم؛ مهام، کیهان؛ گودرزی اسماعیل. (۱۳۸۹). "تغییر حسابرس مستقل و شفافیت اطلاعاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". *دانش حسابداری. صص ۱۱۱-۱۳۵.*
- چیت سازان، الهام و ویدا مجتهد زاده (۱۳۸۴). "بررسی کفایت محتوای اطلاعاتی گزارش های مالی میان دوره ای تهیه شده بر مبنای استاندارد حسابداری شماره ۲۲ در جهت تاثیر بر تصمیم گیری های استفاده کنندگان". *دانش و پژوهش حسابداری، سال اول، ش ۲، صص ۲۹-۲۰.*
- حساس یگانه، یحیی؛ شهریاری، علیرضا. (۱۳۸۹). "بررسی رابطه بین تمرکز مالکیت و محافظه کاری در بورس اوراق بهادار تهران" *مجله ی پژوهش های حسابداری مالی. ش ۲. صص ۷۷-۹۴.*
- حقیقت، حمید؛ رایگان، احسان. "نقش هموارسازی سود بر محتوای اطلاعاتی سودها در خصوص پیش بینی سودهای آتی". *بررسی های حسابداری و حسابرس. ۵۴. ۳۳-۴۶.*
- رضازاده، جواد؛ آزاد؛ عبدالله. (۱۳۸۷). "رابطه بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری در گزارشگری مالی". *بررسی های حسابداری و حسابرسی، ۵۳. ۸۰-۵۳.*
- رهنمای رودپشتی، فریدون؛ طالب نیا، قدرت الله؛ ولی پور هاشم. (۱۳۸۹). "محتوای اطلاعاتی سود و چرخه نوسانات سود و جریان های نقدی". *تحقیقات حسابداری و حسابرسی.*
- سرهنگی، همت. (۱۳۸۰) "بررسی عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارشگری مالی سالیانه شرکت ها در بازارهای سرمایه (بورس اوراق بهادار تهران) طی سال های ۱۳۷۴الی ۱۳۷۸". *پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه تربیت مدرس تهران.*
- شورورزی، محمدرضا؛ زرگرخاندوزی عابدین. (۱۳۸۸). "نبود تقارن اطلاعاتی و نقش محافظه کاری". *حسابدار ۲۱۰: ۶۳-۵۶.*
- کردستانی، غلامرضا؛ خلیلی، مهدی (۱۳۹۰). "تاثیر محافظه کاری بر محتوای اطلاعاتی تفاضلی جریان های نقدی و اقلام تعهدی". *مجله دانش حسابداری، ش ۴. صص ۱۰۴-۸۳.*
- کردستانی، غلامرضا؛ مجدی ضیاءالدین (۱۳۸۸) "بررسی رابطه بین ویژگی های کیفی سود و هزینه سهام عادی". *بررسی های حسابداری و حسابرسی، ش ۴۸، ۱۰۴-۸۵.*

لامتی، بی بی فاطمه. (۱۳۸۲). "بررسی میزان کفایت افشای اقلام افشا شده در گزارش های مالی میان دوره ای ارائه شده به بورس اوراق بهادار تهران و درجه اهمیت هر یک از این اقلام از دیدگاه خریداران سهام". پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران.

مرادی مهدی؛ پورحسینی سیدمهدی؛ (۱۳۸۸) "بررسی رابطه بین برخی ویژگی های مالی و غیرمالی و مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". تحقیقات حسابداری: ۱۶۸-۱۸۶.

نوروش، ایرج؛ حسینی، سید علی. (۱۳۸۸). "بررسی رابطه بین کیفیت افشا (قابلیت اتکا و به موقع بودن) و مدیریت سود". بررسی های حسابداری و حسابرسی، ش. ۵۵. صص ۱۱۷-۱۳۴.

Barth M. W. Beaver and W. Landsman, (2001), "The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: Another view", journal of accounting and economics, No.31, pp 77-104

Barua, A (2006), "Using the FASB's qualitative characteristics in earning quality measurement", ProQuest Information and Learning Company, UMI Number: 320814.

Basu, S. (1997), "The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings", Journal of Accounting and Economics, Vol. 24 (1), pp. 3-37.

Dechow, P.M. (1994). "Accounting earnings and cash flows as measures of firm performance: The role of accounting accruals". Journal of Accounting and Economics 18, 3-42.

Haasbroek, Filistea (2002), "Dissemination of annual report information on the internet by South Africa companies", University of Johannesburg.

Hui, K. W., Matsunag, S. & Morse, D. (2009). "The impact of conservatism on management earnings forecasts". Journal of Accounting and Economics, 47: 192-207.

Jennifer, Francis & Ryan, Lafond & Per, Olsson & Katherine, Schipper, (2003) "Cost capital and earning attributes" Duke University of Wisconsin, Working paper.

Lundholm, R; Myers, L.A. (2002). "Bringing the future forward: the effect of disclosure on the return-earning relation". Journal of Accounting Research, Vol 40: 809-39

M.J.H. Wendt. (2010). "The effect of accounting conservatism on value relevance of financial accounting" working paper, Erasmus University Rotterdam (EUR).

- Panagiotis E. Dimitropoulosb, Dimitrios Asterioua. (2008) . Timeliness, conservatism and financial transparent firms under the Greek accounting setting *Review of Accounting and Finance* .Vol. 7 No. 3, 2008 .pp. 252-269.
- Penman, S., and Zhang,X., (2002) , "Accounting conservatism, The Quality of Earnings, and Stock Return", *The Accounting Review*, 77:237-264
- Sudhakar Balachandran , Partha Mohanram. (2005) . Is the decline in the value relevance of accounting driven by increased conservatism? *Review of accounting Studies, Forthcoming*.
- Schroeder, Richard G.; Clark Myrtle W. And Jack M. Cathey (2008) . *Financial Accounting Theory and Analysis: Text and Cases* ,9th Edition, John Wiley & Sons.

